

אונאה

[א]

במה נוהג

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו: במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת ימכר לך: (ויקרא פרק כה, יד)

מטלטלין או קרקע

ועי' בפירוש הרמב"ן (על התורה) שמביא דברי רש"י שפשוטו של מקרא הוא שבא להזהיר על האונאה, דכשתמכור או תקנה קרקע, דע כמה שנים יש עד היובל, ולפי השנים ימכור המוכר ויקנה הקונה, שהרי סופו להחזיר לו בשנת היובל, ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח, ואם יש שנים מרובות ויאכל ממנה תבואות הרבה צריך לקנותה לפי הזמן, וזהו שנאמר "במספר שני תבואות ימכר לך", לפי מנין שני התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכור לו.

אבל הקשה עליו הרמב"ן שרבותינו אמרו (ב"מ נו, א) שאין אונאה לקרקעות, שנאמר או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד. והמקרא הזה כפי פשוטו ולפי מדרשו, לדברי הרב, בקרקעות הוא. ולכן כתב הרמב"ן שעל כרחנו נצטרך להטות מקראות מפשוטן, ונאמר שיהיה כל פסוק עומד בעצמו. יאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד אל תונו איש את אחיו. דהיינו שאיסור האונאה הוא על מה שמדובר בתחילת הפסוק. ויחזור ויאמר, במספר שנים אחר היובל תקנה מאתו התבואות וכמספר שני התבואות ימכרם לך, כפי השנים תרבה ותמעט, כי על כל פנים תשיבנו לו ביובל. וכל זה אזהרה ביובל שיזהרו בו לעולם, וחזר ואמר ולא תונו איש את עמיתו, בדברים.

איסור אונאה בקרקע

עוד כתב הרמב"ן שודאי המאנה את חבירו לדעת עובר בלאו, בין במטלטלים בין בקרקעות, שבהן דיבר הכתוב אל תונו איש את אחיו במספר שנים אחר היובל, שהוא מזהיר שיקנו וימכרו לפי השנים ולא יונו איש את אחיו. כדברי הרמב"ן נקט ג"כ בספר החינוך (מצוה שלז) וז"ל אבל עיקר האזהרה בין בקרקע בין במטלטל הוא באמת, שהוזהרנו שלא להונות הבריות לדעת.

אבל בתוס' (ב"מ סא, א) משמע שאינו עובר על אונאת קרקע כלל. דהנה הגמ' (שם) מקשה למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית לאו בגזל לאו באונאה, והקשו בתוס' (ד"ה אלא) דלוקמיה קרא דגזל, בגזל עבדים דלא אתי מרבית ואונאה, דאין אונאה לעבדים, כדקאמר לעיל (נו, ב) דהא קרקע אינה נגזלת אינו מן המקרא אלא משום דאי אפשר לזוזה ממקומה, אבל עבדי

דניידי אף על גב דהוקשו לקרקעות יעבור בלא תגזול. ואם נאמר שס"ל לתוס' שאף הדברים ש"נתמעטו" מאונאה, לא נתמעטו אלא מדיני אונאה, דהיינו ביטול מקח או החזרת דמים, אבל שפיר עוברים בלאו, א"כ למה לי קרא בגזל עבדים שעובר בלאו, נלמד מאונאה. אבל אם נאמר שנתמעטו גם מהלאו ניחא, שא"א ללמוד גזילת עבד מאונאה, דשם ליכא איסור כלל.

ביטול מקח והחזרת אונאה

עוד כתב הרמב"ן שרבותינו חדשו באונאה תשלומים בשתות המקח, וביטול מקח ביותר משתות, ומזה בלבד מעטו הקרקעות לפי שהאונאה בהם אפילו ביתר משתות, מחילה, כמו שהיא מחילה במטלטלים בפחות משתות, אף על פי שהוא אסור להונות כן לדעת, אבל אין דרך בני אדם לבטל ממכרם מפני אונאה מועטת כזו. משמע מהרמב"ן שדיני אונאה, דהיינו שאם אינהו יתר על שתות מקחו בטל, ואם אינה שתות המקח קיים אבל מחזיר אונאה, אינו אלא מדרבנן, אבל אינו משמע כן בהמשך דבריו, (כדלהלן) וצ"ע.

וכן דעת החינוך, שההבדל בין קרקע למטלטלין אינו אלא לגבי דיני האונאה, וז"ל (מצוה שלז) אבל החילוק שביניהן הוא, שאם נמצאת אונאה במטלטל ביתר משתות שיבטל המכר, שדעת הבריות שלא לסבול אונאה יתירה מכן במטלטלין, אבל בקרקע לפי שהקרקע דבר קיים לעולם, דרך הבריות למחול בו כל אונאה אחר שלקחו אותו.

עוד כתב הרמב"ן ודרשו חכמים מפני שאמר הכתוב וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה דבר הנקנה מיד ליד אל תונו איש את אחיו, למדנו שיש באונאה דין מיוחד במטלטלים שאינו נוהג בקרקעות, והוא חזרת הממון, אבל אזהרת הלאו נוהגת בכולן. ולכך אמר "וכי תמכרו ממכר" לשון רבים, למוכר קרקעות ולמוכר מטלטלין, "או קנה מיד עמיתך", היחיד מהם המוכר המטלטלין מיד ליד, ואמר לכולן "אל תונו", וכיון שייחד והפריש המטלטלין ריבה בהן דין אונאה, והיא בחזרת התשלומין.

איסור אונאה בפחות משתות

מבואר בדברי הרמב"ן לעיל שגם היכא שמאנה אותו בפחות משתות, אע"פ שאינו מחזיר הדמים, עובר בלאו של לא תונו. אבל הרא"ש מסופק בזה, עי' טור (חושן משפט סימן רכז) שמביא דבריו וז"ל וכתב א"א הרא"ש ז"ל ויראה דאפילו פחות משתות אסור לו להונות אם יש בו שוה פרוטה, כיון שיודע שאין מקחו שוה כך, דרחמנא אמר אל תונו ככל דבר שיש בו שיווי ממון הזהירה תורה שלא יונה את חברו, אלא שחכמים אמרו עד שתות הוי מחילה לפי שכן הוא דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולין לכוין דמי המקח בצמצום, ודרך העולם למחול טעות עד שתות. או שמא כיון דדרך מקח וממכר בכך, ופעמים הלוקח חפץ במקח ומוסיף עליו דמים יותר מדמי שוויו, ופעמים שהמוכר מזלזל בממכרו לפי שאין חפץ זה ערב עליו, או שהוא דחוק למעות, הילכך עד שתות הוי בכלל המקח ואין כאן אונאה כלל, וצריך עיון, וירא שמים יוצא ידי שניהם.

אבל עי' ספר החינוך (מצוה שלז) שכתב וז"ל ועובר על זה ועשה אונאה לחבירו לדעת בשתות או יותר עבר על לאו זה, אבל בפחות משתות התירו זכרונם לברכה להשתכר לתגר מפני תיקון הישוב.

ונראה שמקורו הוא סוגיא דבבא מציעא (מ,ב) דאמר שמואל המשתכר אל ישתכר יותר על שתות. והבין החינוך שהשתות הזה בעצם ישנו משום אונאה, אלא שהתירו להשתכר משום

ישוב העולם. אבל אם זה נכון הוי פלא גדול, שהרי איסור אונאה מתחיל היכא שהמחיר גבוהה הוא יותר ממחיר השוק, ודבר ברור הוא שמחיר השוק כולל הרווח בשביל המוכר, ולשמואל הרווח שמותר להרוויח הוא שתות, א"כ א"א לומר שמילתא דשמואל מתיר להונות חבירו פחות משתות.

ועי' במנ"ח שרצה לומר שגם הרמב"ם סובר שאין איסור אונאה בפחות משתות, כדלהלן.

[ב] מלקות

מלקות על אונאה

דהנה נחלקו הראשונים האם לוקין על לאו של אונאה, דעת הרמב"ם (הלכות מכירה פרק יב,א) שאין לוקין, וז"ל אסור למוכר או לקונה להונות את חבירו, שנאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו, ואף על פי שהוא עובר בלא תעשה אינו לוקה מפני שניתן להשבון, ובין שהונה במזיד בין שלא ידע שיש במכר זה הונייה חייב לשלם.

וזה שיטת הרמב"ם בכמה מקומות שכמו שאינו לוקה על לאו הניתק לעשה, כך אינו לוקה על לאו הניתן לתשלומין. עי' בדבריו ריש הל' הלכות גזלה ואבדה (פרק א,א) כל הגזול את חבירו שוה פרוטה עובר בלא תעשה שנאמר (ויקרא יט,יא) לא תגזול, ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקן לעשה, שאם גזל חייב להחזיר שנאמר (ויקרא ה,כג) והשיב את הגזלה אשר גזל זו מצות עשה, ואפילו שרף הגזלה אינו לוקה שהרי הוא חייב לשלם דמיה וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו.

ועי' בספר פני יהושע (ב"מ סא,א) שהתוס' חולקים על זה וסוברים שלעולם לוקה על לאו דאונאה, ואע"פ שצריך להחזיר האונאה, לא ס"ל לתוס' חידושו של הר"מ שגם על לאו הניתן לתשלומין אינו לוקה, אלא דרק על לאו הניתק לעשה אינו לוקה, וכאן ליכא עשה.

מלקות על אונאה פחות משתות

הק' המנ"ח דלפי הר"מ שהטעם שאינו לוקה על לאו דאונאה הוא משום דניתן לתשלומין, א"כ היכא שאינו חייב בתשלומין כגון היכא שהאונאה הוא פחות משתות, שלכו"ע הדין הוא שהמקח קיים ואינו מחזיר האונאה, ילקה, שרק אם משלם אינו לוקה, אבל אם אין תשלומין הדר לדינא שעבר על לאו וחייב מלקות.

דוגמא לזה מצינו בחובל בחבירו, שאם חבל בו פחות משהו פרוטה לוקה, כדאיתא בשולחן ערוך (חושן משפט סימן תכ סעיף ב) הכהו מכה שאין בה שוה פרוטה, לוקה, כיון שאין בה חיוב ממון. שרק היכא שמשלם פטור ממלקות מגזיה"כ, שחובל בחבירו משלם ואינו לוקה, אבל אם אינו משלם אז שפיר לוקה, וה"נ באונאה. אבל הר"מ סתם וכתב שאינו לוקה על לאו דאונאה, משמע שבכל אופן אינו לוקה. אבל אם נאמר שס"ל להרמב"ם שאין איסור כלל בפחות משתות, כדברי החינוך, ניחא.

מלקות בחובל בעבדו

אבל עי"ש (במנ"ח) שדוחה הראיה, דהנה קי"ל (חושן משפט סי' תכד,א) שהחובל בעבד כנעני שלו פטור. ומסביר הקצוה"ח דפטור אפילו ממלקות, ואף על גב דהיכא דליכא תשלומין בחובל

מחייב מלקות (כנ"ל) כיון דפטורא דרבו אינו אלא משום דמה שקנה עבד קנה רבו, והו"ל בר תשלומין, אלא שרבו זוכה ממנו אח"כ, ולכן נחשב כאילו שילם ופטור מן המלקות. ולפי"ז כתב המנ"ח דה"נ אפשר דעובר על הלאו, ואין לוקין כיון דבר תשלומין הוא רק דחבירו מחל לו. ונראה שתלוי בגדר מחילה, דאם נאמר דהוי גדר של סילוק בעלמא, א"כ א"א לומר דהוי כאילו שילם, ויהיה פטור ממלקות, אבל אם נאמר דהוי כאילו שילם וקיבל בחזרה, רק דאפוכי מטרטא למה לי, אז ניחא דברי המנ"ח. ואולי תלוי במחלוקת האחרונים האם מחילה צריך קנין, (עי' מחנה אפרים) ואכמ"ל. ועי' בספר אבן האזל שחולק על עיקר היסוד שמחילה יפטור ממלקות, שהרי זה שאינו לוקה הוא משום שאינו לוקה ומשלם, א"כ רק אם שילם בפועל הוא דאינו לוקה, אבל כאן סוף כל סוף לא שילם ולא קיבל שום עונש.

לאו הניתן לתשלומין

ועי"ש שרצה להוכיח מהרמב"ם (הלכות סנהדרין פרק יח,ב) שלא הניתן לתשלומין הוי כמו לאו שניתן למיתת ב"ד, ולכן אם בשעת עבירת הלאו הוי ניתן לתשלומין פטור ממלקות אע"פ שלבסוף אינו משלם. וז"ל הר"מ כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חברו בשם, וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כגון לא תנאף לא תעשה מלאכה בשבת אין לוקין עליו, וכל לאו שניתן לתשלומין כגון לא תגזול ולא תגנוב אין לוקין עליו, וכל לאו שניתק לעשה כגון לא תקח האם על הבנים לא תכלה פאת שדך אין לוקין עליו אלא אם לא קיים עשה שבהן, ועל לאו שבכללות אין לוקין עליו ושאר כל הלאוין שבתורה לוקין עליהן.

אבל הקשה על עצמו מהדין שחובל בחבירו פחות משהו פרוטה לוקה, הרי דאינו כמו לאו הניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ות"י שאדרבה יש לדייק מדברי הרמב"ם כדבריו שכתב (הלכות חובל ומזיק פרק ה,ג) המכה את חברו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה, **שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה ניתן לתשלומין**. משמע שחובל פחות משו"פ אין כאן חיוב כלל, ולכן לא הוי ניתן לתשלומין.

ואילו בדידי הייתי אומר שהפטור של לאו הניתן לתשלומין הוא כעין הפטור של לאו הניתן לעשה, שהעשה מנתק הלאו משום דהוי התיקון של הלאו, וה"נ התשלומין מנתק הלאו והוי התיקון של הלאו. ואינו דומה כלל להא דאינו לוקה ומשלם, שהתם הגדר הוא שאינו מקבל שני עונשים על מעשה אחת, וכאן אין החזרת המעות עונש נוסף. וגם אינו דומה ללאו הניתן למיתת ב"ד, דשם הפשט הוא שהיות ואין עונשין אא"כ מזהירין, א"כ במיתת ב"ד האזהרה של הלאו הוא בשביל העונש של מיתת ב"ד, ולכן לא משנה אם יקבל העונש או לא.

קטנה מפותה

הקצוה"ח (שם) טוען שלפי דבריו שבמחילה הוי כאילו קיבל ושוב אינו לוקה, יש להקשות למה המפתה יתומה קטנה חייב במלקות משום שאינו חייב לשלם, והרי זה שפטור לשלם הוא משום שהיא מוחלת הקנס (שהביאה היה מרצונה), א"כ הוי כאילו שילם ולמה לוקה. ות"י הקצוה"ח דשאני התם שהיות והוי מרצונה, א"כ ליכא חיוב כלל, ולא מדין מחילה אתינן עליה.

האכל אצל חבירו האם יכול לתובעו לשלם

וכעין זה כתב הקצוה"ח ליישב קושיית הש"ך על תרומת הדשן. דהנה כתב הרמ"א (חושן משפט סימן רמו סעי' יז) שהאומר לחבירו אכול עמי, צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה. ולכן מי שמאכיל לחתנו עם בתו יותר מזמן שקצב לו מזונות, צריך החתן לשלם לו מזונותיו כשיתבע ממנו, אבל לא מזונות אשתו. ודוקא דליכא הוכחה דנתן לו לשם מתנה, אבל היכא דמוכח דנתן לו לשם מתנה, רק אחר כך נפלה קטטה ביניהם ולכן תובע ממנו, פטור. והק' עליו הש"ך (ס"ק ט') שהרי כל המקור של התרה"ד הוא מהדין שאומר לחבירו קרע כסותי שבור כדי דמותר לקרוע וחייב לשלם (ב"ק צב,א), וכיון דבקרע כסותי גופיה קי"ל (שם צג,א) דוקא היכא דאתי לידיה בתורת שמירה, אבל אי לא אתי לידיה בתורת שמירה פטור, א"כ הכא אמאי חייב ע"ש.

ותי' הקצוה"ח דבאומר קרע כסותי דפטור, אינו מדין מחילה אלא דממילא פטור כיון דברשות בעלים עביד, ולא חייבו תורה בנזק אלא היכא דהמזיק עביד מדעתיה דנפשיה, אבל ברשות בעלים אין בו חיוב כלל. ועי"ש שלמד דבר זה מדברי שיטה מקובצת פרק אלו נערות (כתובות לו,ב) בהא דמשמע בירושלמי (שם פ"ג ה"ז) דקנס אינה יכולה למחול משום דקנס אין אדם זוכה עד העמדה בדין, וכתב עלה בשיטה ז"ל, ואף על פי כן נראין הדברים שיתומה ומפותה אין לה קנס כו', ועוד קרע שיראין שלי והפטר הוא, **שלא הקנס בלבד מחילה לו, אלא גופה מסרה לו לעשות בה כרצונו והיא שגורמת ועושה הכל.** וא"כ קרע כסותי לאו משום מחילה ופטור הוא, דאפילו ביתומה ומפותה דלא שייך מחילה, דהו"ל דבר שלא בא לעולם, עדיין פטור, אלא משום דליכא דין נזק כלל היכא דעבד ברשות בעלים, ואיהו דאזקיה לנפשיה. והיכא דאתי לידיה בתורה שמירה, אף על גב דאמר קרע כסותי, כיון דכבר נתחייב אין המעשה משתנה בחילוף הדברים, ולכן לא מיפטר עד שיאמר והפטר.

ולפי"ז כתב הקצוה"ח שהיכא שאמר בא ואכול עמי, דאין חיובו משום תורת מזיק אלא משום שנהגה, וא"כ אפילו עבדיה מדעת בעלים לעולם הוא חייב לשלם במה שנהגה, דיורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות נמי חייב לשלם מה שנהגה (ב"מ קא,א) אף על גב דעבדיה מדעתיה, דגבי נהנה ודאי חייב כל כה"ג.

שיטת הר"מ בקרקע

המנחת חינוך (מצוה שלז) רצה לומר בדעת הרמב"ם דאין איסור אונאה כלל בקרקע, ודלא כדברי הרמב"ן והחינוך, שס"ל שאע"פ שאין דיני אונאה נוהג, איסור מיהא יש. והטעם כנ"ל משום שס"ל להרמב"ם שאינו לוקה על לאו דאונאה, ואם איתא שעל אונאת קרקע עובר בלאו, למה אינו לוקה, שהרי בקרקע לכו"ע אינו משלם, א"כ הוי כחובל פחות משו"פ. ואין לומר דגם בקרקע הטעם שאינו לוקה הוא כמו שכתב החינוך דדרך למחול, א"כ הוי כמו פחות משתות כנ"ל, דתינח קרקע אבל הרי גם עבדים ושטרות נתמעטו, ומי יודע כי בשטרות ועבדים הדרך למחול, ומי עמד בסוד ד' לידע הטעם, אך הוא גזה"כ כיון דאתמעט מפסוק מפורש. אבל כתב שכיון דדעת הרמב"ן דהטעם משום מחילה א"כ אפשר דהר"מ ג"כ סובר דאין לוקין מטעם שכתב לעיל, ומי אנכי לסתור דעת הרמב"ן. ויש להעיר שאפילו הרמב"ן לא אמר דבריו אלא לגבי קרקע, ולא לגבי עבדים ושטרות, א"כ י"ל שמודה בעבדים ושטרות דאינו אלא גזיה"כ.

ועי"ש שרוצה להוכיח כדברי הרמב"ן, דאלת"ה למה אינו חייב להחזיר בקרקע עבדים ושטרות, כמו בגזל שטרות ועו"ק, שאף על פי דאתמעטו מעשה דהשבה, מכלל ופרט וכלל, מ"מ בודאי חייב להחזיר, מטעם כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, אלא צ"ל מטעם מחילה. (ולפי ראייה זו ע"כ גם עבדים ושטרות הוא משום מחילה) אך דחה הראיה משום שכבר כתב דדבר זה לא ברור אי הלכה כרבא דאי עביד לא מהני, או כאביי דמהני, אך כיון דהרמב"ן כתב כן מי יוכל לסתור דבריו.

[ג]

גדר של גזילה או איסור

חיוב של והשיב

ע"י בספר פני יהושע (בבא מציעא נו,א) שתמה על הא דקי"ל שהיכא שהאונאה הוא שתות שהמקח קיים אלא שמחזיר אונאה, שלא מצינו בשום מפרש או פוסק איזה טעם מנא לן דאונאה ניתן להשבון, ובשלמא ביתר משתות דהוי ביטול מקח, י"ל דלא צריך קרא, אלא דמסברא אמרינן דהוי כעין מקח טעות, אלא בשתות דקי"ל קנה ומחזיר אונאה, קשה ממה נפשך אי משום מקח טעות יתבטל המקח, ואי משום קרא דלא תונו, הא קי"ל דכל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני (תמורה ד,ב). (ועי' לעיל בדברי הרמב"ן שקושיא זו מיושב) ות"י הפנ"י דכיון דקאי בלאו דלא תונו, הו"ל כגזל, ומרבינן לה להשבון מוהשיב את הגזילה. ועי"ש שמוסיף שמהאי טעמא כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ב מהל' מכירה ה"א) דאין לוקין על אונאה דהו"ל ניתק לעשה. וזה פלא שהרמב"ם לא כתב דהוי ניתק לעשה, אלא דניתן לתשלומין, א"כ אדרבה מדברי הר"מ מבואר שאין כאן חיוב של והשיב את הגזילה אשר גזל, והטעם שאינו לוקה הוא משום דהוי ניתן לתשלומין.

עכ"פ מבואר דעת הפנ"י שגדר איסור אונאה הוא גזילה, ויותר מבואר בטור (חושן משפט ריש סימן רכז) שכתב וז"ל אסור לאדם להונות לחבירו בין במקחו בין בממכרו, ובין מוכר בין לוקח עובר בלאו אם הוא במזיד, ואם הוא בשוגג הוא באיסור לאו ואין לוקין עליו, לפי שבכלל לאו דלא תגזול הוא דניתן להשבון, שהמאנה את חבירו חייב להחזירו.

עשה שאינו מנתק כל הלאו

ע"י במנ"ח שלפי דברי הפנ"י יש לנו עוד תירוץ למה אינו לוקה על לאו דאונאה, אפילו בעשו"ק, אע"פ שאינן כאן תשלומין, משום דשיטת הר"מ היא שאינו לוקה אלאו הניתק לעשה, אפילו אם העשה אינו מנתק אלא חלק מהלאו. וזה ממ"ש הרמב"ם (הלכות מלוה ולוה פרק ג הלכה ד) שהמלוה את חבירו אחד עני ואחד עשיר לא ימשכנו אלא בב"ד, ואפילו שליח ב"ד שבא למשכן לא יכנס לביתו וימשכנו אלא עומד בחוץ והלוה נכנס לביתו ומוציא לו המשכון, שנאמר בחוץ תעמוד, עבר בעל חוב ונכנס לבית הלוה ומשכנו או שחטף המשכון מידו בזרוע אינו לוקה, שהרי ניתק לעשה שנאמר השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש. וקשה דתינח בלוה עני יש חיוב של השבת העבוט, אבל בלוה עשיר הרי אינו מחויב להשיבו א"כ למה אינו לוקה, אלא ע"כ משום שדי בזה שהעשה מנתק חצי הלאו.

אבל עי"ש שהקשה מהא דכתב הרמב"ם (הלכות תמורה פרק א הלכה א) שכל הממיר לוקה על כל בהמה ובהמה שימיר שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר אותו ואף על פי שלא עשה מעשה, מפי השמועה למדו שכל מצות לא תעשה שאין בה מעשה אין לוקין עליה חוץ מנשבע וממיר ומקלל את חבירו בשם, שלשה לאוין אלו אי אפשר שיהיה בהן מעשה כלל ולוקין עליהן, ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה שנאמר ואם המיר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, מפני שיש בה עשה ושני לאוין, ועוד שאין לאו שבה שוה לעשה, שהצבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו אף על פי שהן מוזהרין שלא ימירו. הרי לן שאדרבה משום שאין העשה מנתק כל הלאו, הוא לוקה אפילו על החלק שהעשה כן מנתק. (ועי' בספר אורים ותומים סי' צז, צז מש"כ ליישב דברי הר"מ)

אונאה בעכו"ם

יש שרצו להוכיח מהא דכתב החינוך "שלא להונות אחד מישראל, בין זכר בין נקבה במקח ובממכר", שע"כ שגדר האיסור אינו "גזילה", דא"כ היה אסור גם להונות לגוי, שהרי גזל עכו"ם אסור. אבל עי' במנ"ח שכתב שישראל שהונה את העכו"ם אינו עובר כלל בלאו הזה, דעמיתך ואחיו כתיב, א"כ י"ל דהוי גזיה"כ. וגם אפשר לומר שאע"פ שהוי גדר של גזילה אבל היות שהוי דרך מקח וממכר, ואינן גוזלו ממנו בידיים אלא הוא מסכים לתת לו תמורת החפץ, א"כ אינו כ"כ חמור כמו בגזל, ולכן אינו אסור בגוי.

בשוגג או במזיד

בדברי הרמב"ן וספר החינוך מבואר שאינו חייב אלא במאנה "לדעת" אבל בשוגג אין איסור, אבל בטור כתב להדיא שגם אם אנה בשוגג, אע"פ שאינו לוקה, עובר על הלאו. וצ"ב לפי הרמב"ן והחינוך מאי שנא אונאה משאר לאוין, ועי' בספר מנחת אשר שרצה להוכיח מהרמב"ן שאין זה דין בגזילה, אלא דין בדיני מקח וממכר, ולכן אינו אסור אלא בעושה בכוונה. ולפי"ז יוצא שהטור הוא לשיטתו שכבר דייקנו מלשונו שהוא סובר שאיסור אונאה הוא בגדר גזילה.